

ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ

28 ΙΟΥΛΗ / 10 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1920

Η Συνθήκη «ειρήνης» των Σεβρών

Ήταν πρωί της Τετάρτης 29 του Ιουλίου / 11 του Αυγούστου¹ του 1920 όταν στα ανώτερα κυβερνητικά κλιμάκια στην Αθήνα έφτασε ένα τηλεγράφημα από το Παρίσι υπογραμμένο από τον Έλληνα πρεσβευτή Α. Ρωμανό:

«Εκ Παρισίων, 28 Ιουλίου, 6 ώρα μ.μ. Τρις επείγον. Απόλυτος προτεραιότης.

ΤΑΥΤΗΝ ΤΗΝ ΣΤΙΓΜΗΝ ΥΠΕΓΡΑΦΗΣΑΝ Η ΣΥΝΘΗΚΗ ΜΕΤΑ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ, Η ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΗΣ ΜΕΤΑΒΙΒΑΣΕΩΣ ΤΗΣ ΔΥΤΙΚΗΣ ΘΡΑΚΗΣ, Η ΣΥΜΦΩΝΙΑ ΜΕΤΑ ΤΗΣ ΙΤΑΛΙΑΣ ΠΕΡΙ ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΥ ΚΑΙ Η ΣΥΝΘΗΚΗ ΠΕΡΙ ΜΕΙΟΨΗΦΙΩΝ.

ΡΩΜΑΝΟΣ».

Το τηλεγράφημα είχε κάνει 13 ώρες για να φτάσει στην Ελλάδα, από τη στιγμή που στάλθηκε, αλλά μετά τη γνωστοποίησή του οι αντιδράσεις στη χώρα ήταν ταχύτατες. Ο αντιπρόεδρος της κυβέρνησης, Εμμ. Ρέπουλης - που αντικαθιστούσε τον πρωθυπουργό Ελ. Βενιζέλο, δεδομένου ότι εκείνος βρισκόταν στη γαλλική πρωτεύουσα επικεφαλής της ελληνικής διαπραγματευτικής ομάδας - κάλεσε αμέσως τους υπουργούς και τους ενημέρωσε. Κατόπιν συντάχθηκε κυβερνητική ανακοίνωση η οποία τοιχοκολλήθηκε στους δρόμους και δημοσιεύτηκε στην Εφημερίδα της Κυβέρνησης. «Η κυβέρνηση μετά εθνικής υπερηφανείας - έλεγε η ανακοίνωση - αναγγέλλει ότι ετελθούσης συμφωνίας μετά της Ιταλίας επί του ζητήματος της παραχωρήσεως των Δωδεκανήσων, η Συνθήκη Ειρήνης μετά της Τουρκίας υπεγράφη χθες εν Σεβρ (πλησίον Παρισίων). Ταυτοχρόνως υπεγράφη μετά των συμμαχικών Δυνάμεων και ειδική σύμβασις περί παραχωρήσεως της Δυτικής Θράκης εις την Ελλάδα».

Οι υπουργοί έλαβαν εντολή να ενημερώσουν ο καθένας στον τομέα ευθύνης του, υπήρξε ενημέρωση του Βασιλιά και του στρατού ενώ δόθηκε εντολή να ξεκινήσουν γιορτασμοί. Στο Σύνταγμα βγήκαν τέσσερις ομάδες ιππέων με σάλπιγγες και λόγγες, ο κόσμος καλούνταν να εκφράσει τον ενθουσιασμό του με γιορταστικές συγκεντρώσεις, μουσικές μπάντες παιάνιζαν εμβατήρια, οι κανονιοβολισμοί συμπλήρωναν το ηχώχρωμα των στιγμών εκείνων, η εικόνα του Βενιζέλου κυκλοφορούσε ανάμεσα στα πλήθη δαφνοστεφανωμένη, ενώ το βράδυ φωταγωγήθηκαν η Ακρόπολη, ο Λυκαβηττός και το μνημείο του Φιλοπάππου.

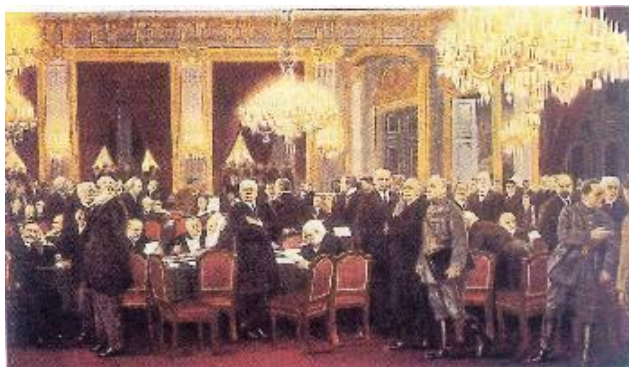
Γρήγορα έγινε γνωστό το διάγγελμα του Ελ. Βενιζέλου προς τον ελληνικό λαό, σταλμένο τηλεγραφικώς από το Παρίσι:

«Προς τον ελληνικόν λαόν.

Είμαι ευτυχής αναγγέλλων προς υμάς ότι σήμερον εβδόμην επέτειον της υπογραφής της Συνθήκης του Βουκουρεστίου, υπεγράφησαν η Συνθήκη ειρήνης μετά της Τουρκίας, η Συνθήκη δι' ης αι κυριώταται Σύμμαχοι Δυνάμεις μεταβιβάζουσιν εις την Ελλάδα την κυριαρχίαν επί της Δυτικής Θράκης ήτις είχε παραχωρηθεί προς αυτάς υπό της Βουλγαρίας διά της Συνθήκης του Νεϊγύ και η Συνθήκη μετά της Ιταλίας δι' ης αύτη μεταβιβάζει προς ημάς τα Δωδεκάνησα.

Ο Ελευθέριος Βενιζέλος υπογράφει εκ μέρους της Ελλάδας τη Συνθήκη των Σεβρών

Το Συνέδριο των Παρισίων σε Ολομέλεια (Ελαιογραφία της εποχής)

Καθ' ην στιγμήν το έργον όπερ διεξηγάγομεν εν μέσω τοσούτων δυσχερειών στεφανούται διά τοιαύτης επιτυχίας, αισθάνομαι το καθήκον να εκφράσω προς τους συμπολίτας μου την βαθειάν ευγνωμοσύνην μου διά την σταθεράν εμπιστοσύνην με την οποία με περιέβαλλον επί τόσα έτη καταστήσαντες ούτω δυνατούς τους εθνικούς θριάμβους τους οποίους πανηγυρίζομεν σήμερον. Η αυταπάρνησις, η εθελοθυσία, η ανδρεία, η καρτερία επί πάσι του λαού όπως αντιμετώπιση πάντα κίνδυνον, μάλλον παρά να αθετήση τον δοθέντα λόγον και να απιστήση προς τας εθνικάς παραδόσεις, προσθέτουσιν εις την μακράν εθνικήν μας ιστορίαν λαμπρότατας σελίδας, διά τας οποίας η σημερινή γενεά δικαιούται να είνε υπερήφανος. Η ιδική μου υπερηφάνεια είνε ότι είχαν την υψίστην τιμήν να ηγηθώ τοιούτου λαού τοιαύτα εγκλείοντος ζώπυρα και αισθήματα ως και ικανού να καταπράξη έργα τοσούτον μεγαλοφυή, εάν μόνον καλώς οδηγείται»².

Η κύρια συνθήκη, για την οποία γίνεται λόγος στα προαναφερόμενα, είναι η Συνθήκη Ειρήνης, που υπογράφηκε στις 28 του Ιούλη / 10 του Αυγούστου του 1920, στις Σέβρες, προάσιο του Παρισιού, στη δυτική όχθη του Σηκουάνα, στην αίθουσα τελετών του εργοστασίου πορσελάνης των Σεβρών. Τη Συνθήκη υπέγραψαν η Τουρκία (η κυβέρνηση του Σουλτάνου) με αρχηγό της αντιπροσωπείας της τον Δαμάτ Φερίτ Πασά και, από την πλευρά των συμμάχων, η Μ. Βρετανία, η Γαλλία, η Ιταλία, η Ιαπωνία, η Ελλάδα, η Σερβία, η Ρουμανία και άλλες 11 χώρες, στις οποίες δεν περιλαμβάνονταν οι ΗΠΑ, που απείχαν. Την ίδια μέρα (28 του Ιούλη / 10 του Αυγούστου 1920) υπογράφηκαν στις Σέβρες και άλλες τρεις συμπληρωματικές συνθήκες, καθώς και δύο συμβάσεις. Πριν όμως αναφερθούμε αναλυτικά σ' όλα αυτά, οφείλουμε να κάνουμε μια αναδρομή για να δούμε πώς φτάσαμε ίσαμε αυτό το σημείο.

Ριζοσπάστης 30-07-1920

Μετά τον ιμπεριαλιστικό πόλεμο έρχεται η ιμπεριαλιστική ειρήνη

Στις 8 του Νοέμβρη του 1918 ο αυτοκράτορας της Γερμανίας, Γουλιέλμος ο Β', αναγκάστηκε να παραιτηθεί από το αξίωμά του και να καταφύγει στην Ολλανδία. Τρεις μέρες μετά, στις 11 του Νοέμβρη, η Γερμανία αναγκάστηκε να δεχτεί τους όρους της ANΤΑΝΤ και υπέγραψε ανακωχή στο δάσος της Κομπιένης. Ο πρώτος παγκόσμιος ιμπεριαλιστικός πόλεμος είχε πια τελειώσει και πάνω στα ερείπιά του οι νικητές βιάζονταν να μοιράσουν τη λεία τους. Αλλά ποιοι ήταν οι νικητές;

Οι δύο αντιμαχόμενοι στρατιωτικοπολιτικοί συνασπισμοί, που συγκρούστηκαν στον πρώτο παγκόσμιο ιμπεριαλιστικό πόλεμο, ήταν η «Τριπλή Συνεννόηση» (Τριπλή Αντάντ) και η «Τριπλή Συμμαχία» (Κεντρικές Δυνάμεις). Στην Τριπλή Συνεννόηση - που συγκροτήθηκε στα 1907, όταν η Ρωσία και η Αγγλία ήρθαν σε συμφωνία που συμπλήρωνε την αγγλογαλλική συμφωνία του 1904 - κυριαρχούσαν η Αγγλία, η Γαλλία και η Ρωσία. Στην «Τριπλή Συμμαχία» δέσποζαν η Γερμανία, η Αυστροουγγαρία και η Ιταλία. Η συγκρότησή της ξεκίνησε με τη γερμανοαυστριακή στρατιωτική συμμαχία του 1878, που ολοκληρώθηκε με την προσχώρηση σ' αυτήν της Ιταλίας το 1883.

Οι συνασπισμοί αυτοί στην πορεία του πολέμου άλλαξαν αισθητά. Η Ιταλία, για παράδειγμα, στην αρχή της αναμέτρησης δήλωσε ουδετερότητα και στη συνέχεια επιχείρησε να συμπαραταχτεί με κάποιον από τους δύο συνασπισμούς, που θα της έδινε τα ανταλλάγματα που ζητούσε. Τελικά το Μάη του 1915 πέρασε με το μέρος της ANΤΑΝΤ αλλά το κενό της στην Τριπλή Συμμαχία κάλυψε η Βουλγαρία, που επίσης στην αρχή του πολέμου δήλωσε αυστηρή ουδετερότητα, αλλά το φθινόπωρο του 1915 πέρασε στο πλευρό των Κεντρικών Δυνάμεων. Το ίδιο έκανε και η Τουρκία, με αποτέλεσμα η Τριπλή Συμμαχία να γίνει τετραπλή (Γερμανο-αυστρο-βουλγαρο-τουρκική). Επιπλέον, πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι το παζλ των εμπολέμων συμπληρώνουν και μια σειρά από μικρότερες χώρες που πήραν τα όπλα τασσόμενες στο πλευρό του ενός ή του άλλου στρατιωτικοπολιτικού συνασπισμού, αλλά και οι Ηνωμένες Πολιτείες, που από σκοπιμότητα ενεπλάκησαν καθυστερημένα, στις 6/4/1917, για να πάρουν μέρος στη μοιρασιά της λείας των νικητών.

Το Συνέδριο των Παρισίων (Πίνακας του W. Orpin)

Από αυτό το μοίρασμα εξαρτιόταν και η εικόνα του μεταπολεμικού κόσμου: Τα σύνορα και η έκταση των κρατών, η δημιουργία νέων, προπαντός, όμως, η οικονομική, στρατιωτική και πολιτική ισχύς των νικητριών μεγάλων δυνάμεων της εποχής και ο ρόλος τους στη μεταπολεμική κατάσταση. Το ζήτημα δεν ήταν απλό. Κι αυτό όχι μόνο γιατί κάθε μία από τις ιμπεριαλιστικές μεγάλες δυνάμεις ήθελε για λογαριασμό της τη μερίδα του λέοντος αλλά και για το λόγο ότι το τέλος του πολέμου σφραγιζόταν με την εμφάνιση του πρώτου εργατικού κράτους στον κόσμο, που δημιούργησε η Οχτωβριανή Επανάσταση στη Ρωσία.

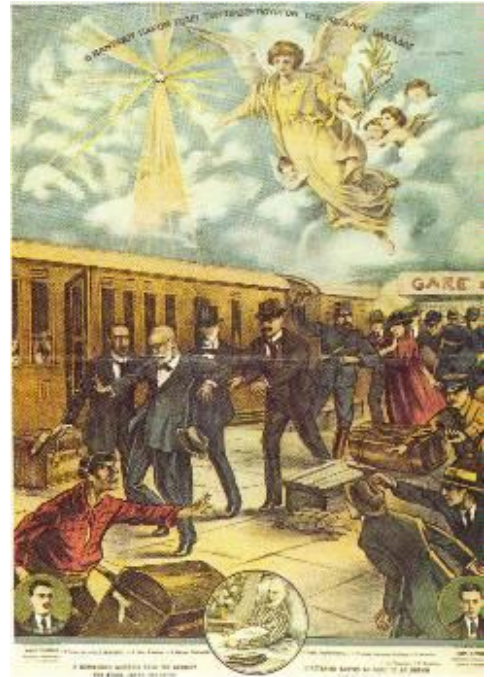
Στο στρατόπεδο των μεγάλων δυνάμεων της ANTANT υπήρχαν οξύτατοι ανταγωνισμοί και διαμετρικά αντίθετα συμφέροντα.

Οι Αγγλογάλλοι και οι Ιταλοί, που στήριζαν το αποικιοκρατικό καθεστώς, από τη μια συγκρούονταν μεταξύ τους για την επέκταση των αποικιών τους και τον έλεγχο πάνω στα εδάφη και τις πλουτοπαραγωγικές πηγές των ηττημένων Κεντρικών Δυνάμεων και των συμμάχων τους κι από την άλλη ακολουθούσαν μια πολιτική «κλειστών θυρών», η οποία εμπόδιζε τη διείσδυση του αμερικανικού κεφαλαίου στις αποικίες και στις περιοχές που έλεγχαν.

Αντίθετα, οι Ηνωμένες Πολιτείες, που δε στηρίζονταν σε ένα δικό τους ελεγχόμενο αποικιοκρατικό σύστημα, επιδίωκαν την ελευθερία κίνησης κεφαλαίων και εμπορευμάτων σε ολόκληρο τον κόσμο ως τον κύριο και μοναδικό δρόμο ώστε το αμερικανικό κεφάλαιο να κυριαρχήσει στην παγκόσμια καπιταλιστική αγορά. Το υπάρχον αποικιοκρατικό σύστημα τους δημιουργούσε κλειστές αγορές και συνεπώς τεράστια προβλήματα κεφαλαιοκρατικής συσσώρευσης. Για το λόγο αυτό έπρεπε να σπάσει, να καταστραφεί ή, αν αυτό δεν ήταν δυνατό άμεσα, να αποδυναμωθεί σε τέτοιο βαθμό που να μην μπορεί να εμποδίσει την πλημμυρίδα των αμερικανικών κεφαλαίων που ήταν έτοιμη να κατακτήσει τον κόσμο. Δεν είναι τυχαίο ότι προς το τέλος του πολέμου - κι όταν η κατάληξή του ήταν πλέον φανερή - ο Αμερικανός Πρόεδρος Ουίλσον, με διάγγελμά του στις 8 του Γενάρη του 1918, γνωστοποίησε σε όλο τον κόσμο τα περίφημα «14 σημεία» που προσδιόριζαν με σαφήνεια την αμερικανική αντίληψη για τον μεταπολεμικό κόσμο. Ο Πρόεδρος Ουίλσον ζητούσε την κατάργηση της μυστικής διπλωματίας, την απόλυτη ελευθερία της ναυσιπλοΐας εκτός χωρικών υδάτων, την κατάργηση των φραγμών οικονομικής φύσης μεταξύ των κρατών, την εξέταση των αποικιακών διεκδικήσεων των ευρωπαϊκών κρατών σύμφωνα με τα συμφέροντα των ιθαγενών πληθυσμών, τη μη διάλυση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας αλλά την παραχώρηση αυτονομίας στις μη τουρκικές εθνότητες, τη συγκρότηση ενός οργανισμού για την εξασφάλιση της παγκόσμιας ειρήνης (Κοινωνία των Εθνών) κλπ.³

Κάνοντας μια πρώτη εκτίμηση της κατάστασης που είχε δημιουργηθεί μετά τη λήξη των εχθροπραξιών, η Κομμουνιστική Διεθνής σημείωνε στο ιδρυτικό της συνέδριο⁴: «Οι εμπειρίες του παγκοσμίου πολέμου αποκάλυψαν την ιμπεριαλιστική πολιτική των αστικών "δημοκρατιών" δείχνοντας ότι είναι πολιτική πάλης των μεγάλων δυνάμεων που αποβλέπουν στο μοίρασμα του κόσμου και τη στερέωση της οικονομικής και πολιτικής διχτατορίας του χρηματιστικού κεφαλαίου πάνω στις εκμεταλλεζόμενες και καταπιεζόμενες μάζες. Η θυσία της ζωής εκατομμυρίων ανθρώπων, η εξαθλίωση του προλεταριάτου που έχει σκλαβωθεί, ο αφάνταστος πλουτισμός των ανώτερων στρωμάτων της μπουρζουαζίας χάρη στις πολεμικές προμήθειες, τα δάνεια κλπ., ο θρίαμβος της στρατιωτικής αντίδρασης σε όλες τις χώρες - όλα αυτά δε θα αργήσουν να διαλύσουν τις αυταπάτες για την υπεράσπιση της πατρίδας, την ανακωχή και τη "δημοκρατία". Η "πολιτική της ειρήνης" αποκαλύπτει τις πραγματικές επιδιώξεις των ιμπεριαλιστών όλων των χωρών και προχωρεί ως την τελική απογύμνωσή της».

Τα πράγματα είχαν ακριβώς έτσι. «Ο πόλεμος είναι μια απλή συνέχιση της πολιτικής με άλλα μέσα», υποστήριζε ο κορυφαίος θεωρητικός του πολέμου Καρλ φον Κλαούζεβιτς⁵. Και είχε δίκιο. Όμως και η πολιτική της ειρήνης ήταν μια συνέχιση του πολέμου με άλλα μέσα.

Η απόπειρα κατά του Βενιζέλου στο Σταθμό της Λιόν (Αθήνα - Εθνικό Ιστορικό Μουσείο)

Ο αστικός Τύπος πανηγυρίζει (ΕΜΠΡΟΣ, 30-7-1920)

Το Συνέδριο της Ειρήνης, που θα έθετε τις βάσεις για τον μεταπολεμικό κόσμο, άρχισε στο Παρίσι, στις 18/1/1919 στο Μέγαρο του γαλλικού υπουργείου Εξωτερικών Και ντ' Ορσαί, με τη συμμετοχή 34 κρατών και με πρόεδρο τον Γάλλο πρωθυπουργό Κλεμανσό. Τις εργασίες του Συνεδρίου διέθυσαν πέντε από τις κύριες νικήτριες δυνάμεις, οι ΗΠΑ, η Αγγλία, η Γαλλία, η Ιταλία και η Ιαπωνία, που με δύο αντιπροσώπους η κάθε μία συγκρότησαν το Συμβούλιο των Δέκα, το καθοδηγητικό, δηλαδή, όργανο της διάσκεψης. Το Μάρτη του 1919 σχηματίστηκε ένα πιο στενό όργανο, το συμβούλιο των τεσσάρων, με μέλη τον Πρόεδρο των ΗΠΑ Ουίλσον, τον αρχηγό της αγγλικής κυβέρνησης, Λόιντ Τζορτζ, τον πρωθυπουργό της Γαλλίας, Κλεμανσό, και τον πρωθυπουργό της Ιταλίας, Ορλάνδο. «Εβαλαν - σχολίαζε ο Λένιν⁶ - μια ελάχιστη ομάδα από τις πλούσιες χώρες, αυτή τη "μεγάλη τετράδα" - τον Κλεμανσό, τον Λόιντ Τζορτζ, τον Ορλάνδο και τον Ουίλσον - να καθιερώσουν νέες σχέσεις».

Το Συνέδριο των Παρισίων κατέληξε στις παρακάτω συνθήκες: Στις 28 του Ιούνη 1919 στα ανάκτορα των Βερσαλιών υπογράφηκε η ομώνυμη συνθήκη ειρήνης ανάμεσα στους νικητές και στη Γερμανία. Στις 10 του Σεπτεμβρίου 1919 στα ανάκτορα του Αγίου Γερμανού υπογράφηκε η ομώνυμη συνθήκη ειρήνης με την Αυστρία. Στις 27 του Νοέμβρη του 1919 στο παρισινό προάστιο Νείγι υπογράφηκε η ομώνυμη συνθήκη ειρήνης με τη Βουλγαρία. Στις 4 του Ιούνη του 1920 στο ανάκτορο Μέγα Τριανόν υπογράφηκε η συνθήκη ειρήνης με την Ουγγαρία. Τέλος, στις 10 του Αυγούστου του 1920 υπογράφηκε στις Σέβρες η ομώνυμη συνθήκη ειρήνης με την κυβέρνηση της Σουλτανικής Τουρκίας.

Ολο αυτό το σύστημα συνθηκών που κανόνιζε την εικόνα και τις σχέσεις του μεταπολεμικού κόσμου, έμεινε στην ιστορία με τον όρο «σύστημα των Βερσαλιών». Το σύστημα αυτό σε χοντρές γραμμές, όπως το περιγράφει ο Ν. Ψυρούκης⁷, επέτρεψε στη Μ. Βρετανία να εξακολουθεί να είναι ο κυρίαρχος των θαλασσών και να ελέγχει το παγκόσμιο πολεμικο-στρατηγικό σύστημα της διεθνούς αποικιοκρατίας, στη Γαλλία να είναι η μεγαλύτερη στρατιωτική δύναμη της Ευρώπης ενώ ο μεγάλος νικητής στον οικονομικό τομέα ήταν οι ΗΠΑ που έγιναν το κύριο κέντρο της παραγωγής, της τεχνολογίας και του νομίσματος στο διεθνές καπιταλιστικό σύστημα. Η Γερμανία έχασε όλες τις αποικίες της και το 1/8 των εδαφών της που αντιστοιχούσε στο 10% του πληθυσμού της. Τέλος, δύο αυτοκρατορίες, η Αυστροουγγρική και η Οθωμανική, διαμελίστηκαν και διαλύθηκαν.

Τι σήμαινε για τους λαούς το σύστημα των Βερσαλιών; Ο Λένιν δίνει την πραγματική διάσταση των πραγμάτων⁸. Η ειρήνη των Βερσαλιών, υπογράμμιζε, «είναι μια πρωτάκουστη και ληστρική ειρήνη, που θέτει σε κατάσταση σκλάβων δεκάδες εκατομμύρια ανθρώπους και μέσα σ' αυτούς και τους πιο πολιτισμένους... Προέκυψε μια τέτοια κατάσταση, που τα 7/10 του πληθυσμού της Γης βρίσκονται σε κατάσταση δουλείας... Να για ποιο λόγο όλο αυτό το διεθνές καθεστώς, η τάξη πραγμάτων που στηρίζεται στη συνθήκη των Βερσαλιών, βρίσκεται πάνω σε ηφαίστειο, γιατί τα 7/10 του πληθυσμού όλης της Γης που υποδουλώθηκαν περιμένουν ανυπόμονα να βρεθεί κάποιος που θα αρχίσει τον αγώνα για να αρχίσουν να τσαντάζονται όλα αυτά τα κράτη».

Ο εκπρόσωπος της Τουρκίας υπογράφει τη Συνθήκη των Σεβρών

Η ελληνική αντιπροσωπεία στο Συνέδριο των Παρισίων

Ας δούμε όμως ειδικότερα το ζήτημα της Τουρκίας, όπως αυτό τέθηκε και εξετάστηκε στο Συνέδριο των Παρισίων, ένα ζήτημα στο οποίο είχε άμεση εμπλοκή η Ελλάδα.

Η ιμπεριαλιστική ειρήνη, η Τουρκία και η Ελλάδα

Η συμφωνία ανακωχής ανάμεσα στις Δυνάμεις της ANTANT και στην Τουρκία υπογράφηκε στις 30 Οκτώβρη του 1918, στο Μούδρο της Λήμνου, πάνω στο αγγλικό πολεμικό πλοίο «Αγαμέμνων». Τους όρους της συμφωνίας υπαγόρευσε ο Αγγλος αντιναύαρχος Σύμφεστ Αρθουρ Κουχ Κάλθροπ - σύμφωνα με τις οδηγίες της Βρετανικής Κυβέρνησης, και ήταν ιδιαίτερα ταπεινωτικοί, όχι μόνο για τον Σουλτάνο αλλά και για τον τουρκικό λαό ο οποίος έχανε κάθε είδος εθνικής ανεξαρτησίας. Εν συντομία, η συμφωνία προέβλεπε: Οι σύμμαχοι της ANTANT αποκτούσαν το δικαίωμα στρατιωτικής κατοχής των Στενών του Βοσπόρου. Η Τουρκία αναλάμβανε την υποχρέωση να αποστρατεύσει το στρατό της και να διατηρήσει τόσες ένοπλες δυνάμεις όσες ήταν απαραίτητες για τη διατήρηση της εσωτερικής τάξης. Επίσης να εξασφαλίζει διατροφή στα στρατεύματα κατοχής. Ο τουρκικός στόλος παραδιδόταν στις δυνάμεις της ANTANT καθώς και το στρατιωτικό υλικό της χώρας. Οι νικήτριες δυνάμεις αποκτούσαν το δικαίωμα να καταλάβουν στρατιωτικά όλα τα στρατηγικά σημεία της Τουρκίας τα οποία θεωρούσαν σημαντικά για τα συμφέροντά τους. Τα συγκοινωνιακά κέντρα της χώρας περνούσαν αμέσως υπό τον έλεγχο των νικητών. Ακόμη, η Οθωμανική αυτοκρατορία έχανε τη Μεσοποταμία, τη Συρία, την Υεμένη, την Κιλικία, τη Χετζάζ και το βιλαέτι της Αρμενίας. Έτσι η Αγγλία γινόταν κυρίαρχος των πετρελαίων της Μεσοποταμίας, κάτι που μάλλον δεν της ήταν αρκετό αφού με το άρθρο 15 της συμφωνίας εξασφάλιζε την τουρκική υποστήριξη για την κατάληψη του Μπατούμ και του Μπακού, γεγονός που αν συνέβαινε θα της έδινε τον έλεγχο των σοβιετικών πετρελαίων⁹.

Η ανακωχή του Μούδρου στην πραγματικότητα ήταν η σπίθα που άναψε τη φωτιά της εθνικής αντίστασης του τουρκικού λαού. Η Τουρκία στα 1918 ήταν μια χώρα υποανάπτυκτη, μισοαποικιακή με μισοφεουδαρχική. Οι ισχυρές φεουδαρχικές σχέσεις, το απολυταρχικό - αναχρονιστικό καθεστώς του Σουλτάνου, το οξυμένο αγροτικό πρόβλημα με την παράλληλη ανάπτυξη των καπιταλιστικών σχέσεων παραγωγής, αποκτούσαν νέα διάσταση υπό το πρίσμα μιας συνθήκης που καταδίκαιζε ένα λαό στην πλήρη υποτέλεια. Ο πόλεμος και η ήττα είχαν σπρώξει τη χώρα σε μια βαθιά κρίση που γρήγορα μετατράπηκε σε επαναστατική κατάσταση μέσα από την οποία ξεπήδησε η ένοπλη λαϊκή αντίσταση.

Μετά το ξέσπασμα της ένοπλης αντίστασης των Τούρκων - προς απογοήτευση των συμμάχων της ANTANT - ήρθε να αποδειχτεί και η αδυναμία της σουλτανικής κυβέρνησης να ελέγξει την κατάσταση. Οι αποθήκες των όπλων περνούσαν χωρίς ιδιαίτερη αντίσταση στα χέρια των επαναστατών. Οι στρατιώτες που αποστρατεύονταν, δεν παρέδιδαν τον οπλισμό τους και συγκροτούσαν επαναστατικά τμήματα. Μονάδες ολόκληρες του στρατού δε διαλύθηκαν ποτέ αλλά μετατράπηκαν σε στρατιωτικά τμήματα της ένοπλης αντίστασης του λαού. Τέλος, νέος οπλισμός εξασφαλιζόταν μέσω του λαθρεμπορίου όπλων. «Η αρχή της εθνικιστικής κινήσεως εις την Τουρκίαν - γράφει ο Κ. Σακελλαρόπουλος¹⁰ - εσημειώθη από τους πρώτους μετά την ανακωχήν μήνας, πριν ακόμη μεταβεί ο Κεμάλ εις την Ανατολήν, αρκετά προ της ελληνικής αποβάσεως εις τη Σμύρνην».

Η κατάσταση γινόταν δύσκολη και μπορούσε να εξελιχθεί σε τραγική για τα συμφέροντα των ιμπεριαλιστών της ANTANT. Τα πετρέλαια της Μοσούλης και της Μεσοποταμίας τα διεκδικούσαν όλοι. Ανοιχτό επίσης ήταν το ζήτημα της επέμβασης στη Σοβιετική Ρωσία που απαιτούσε μια απόλυτα ελεγχόμενη Τουρκία. Τέλος, η επαναστατική κατάσταση που είχε δημιουργήσει ο πόλεμος στην Ευρώπη, προκαλούσε πονοκεφάλους στους ισχυρούς της Δύσης. Οφείλαν επομένως πολύ γρήγορα να βρουν ένα χωροφύλακα για την Εγγύς Ανατολή που αν δεν μπορούσε να θέσει υπό τον έλεγχό του το επαναστατικό κίνημα της Τουρκίας, τουλάχιστον θα μπορούσε να το απασχολεί και να το αποπροσανατολίζει από κοινωνικούς στόχους, να το περιορίζει στα εθνικά ζητήματα. Κατ' αυτό τον τρόπο θα κέρδιζαν τον απαραίτητο χρόνο να διευθετήσουν τα υπόλοιπα προβλήματα, να μοιράσουν τη λεία και στη συνέχεια να αναλάβουν μόνοι τους εκείνη τη δράση στην περιοχή που θα κρινόταν αναγκαία στο μέλλον.

Ο χωροφύλακας αυτός βρέθηκε στο πρόσωπο της Ελλάδας. Της Ελλάδας με τη «Μεγάλη ιδέα» που η αστική της τάξη με πολιτικό ηγέτη τον Ελευθέριο Βενιζέλο ήθελε να την κάνει την «Ελλάδα των δύο Ηπείρων και των πέντε θαλασσών». Έτσι φτάσαμε στη Μικρασιατική εκστρατεία τον Μάη του 1919 και 15 μήνες αργότερα στη Συνθήκη των Σεβρών.

Μια συνθήκη που δεν την επικύρωσε κανείς!!!

Η Συνθήκη των Σεβρών περιλάμβανε 433 κύρια άρθρα κι ένα μεγάλο αριθμό μακροσκελών παραρτημάτων.

Στα βασικά της σημεία η συνθήκη προέβλεπε¹¹: Την παραχώρηση στην Ελλάδα της Ανατολικής Θράκης μέχρι και τα προάστια της Κωνσταντινούπολης, όπως επίσης και των νησιών Ιμβρου και Τενέδου. Την παραχώρηση στην Ελλάδα από το Σουλτάνο της άσκησης των κυριαρχικών του δικαιωμάτων σ' όλη την περιοχή της Σμύρνης, με αρκετά μεγάλη ενδοχώρα¹².

Την ελληνική κυριαρχία στα νησιά του Βόρειου Αιγαίου: Λήμνο, Σαμοθράκη, Λέσβο, Χίο, Σάμο και Ικαρία. Την παραχώρηση της Δωδεκανήσου και του Καστελόριζου από την Τουρκία στην Ιταλία. Την ελευθερία ναυσιπλοΐας στα στενά του Ελλησπόντου, της Προποντίδας και του Βοσπόρου για όλα τα πολεμικά και εμπορικά πλοία, κατά τη διάρκεια της ειρήνης αλλά και κατά την πολεμική περίοδο. Την αναγνώριση της Αρμενίας από την Τουρκία ως ανεξάρτητου κράτους και τον καθορισμό των συνόρων της με την Τουρκία προσωπικά από τον Αμερικανό πρόεδρο. Την αναγνώριση ως ανεξάρτητων κρατών της Συρίας και της Μεσοποταμίας, υπό την εντολή Μεγάλης Δύναμης. Την ανάθεση της διοίκησης της Παλαιστίνης στους Βρετανούς και Γάλλους, οι οποίοι θα μεριμνούσαν για την εγκατάσταση Ισραηλινών στην περιοχή αυτή. Την αναγνώριση από την Τουρκία της Εδγάζης ως ανεξάρτητου κράτους. Τον περιορισμό της στρατιωτικής τουρκικής δύναμης στους 60.000 άνδρες, με εθελούσια μόνον κατάταξη, και του ναυτικού σε 7 κανονιοφόρους και 6 τορπιλοβόλα, όπως επίσης και τη διάλυση των αεροπορικών μονάδων και υπηρεσιών. Την επαναφορά του καθεστώτος των διομολογήσεων υπέρ των συμμάχων. Την ελευθερία πτήση συμμαχικών σκαφών πάνω από το έδαφος και τα χωρικά ύδατα της Τουρκίας και προσγείωσής τους στα τουρκικά αεροδρόμια. Τη σύσταση δημοσιονομικής επιτροπής και συμβουλίου δημοσίου χρέους, που θα αποτελούνταν από αντιπροσώπους της Μ. Βρετανίας, της Γαλλίας και της Ιταλίας και Τούρκο αντιπρόσωπο με συμβουλευτική ψήφο, για τον πλήρη έλεγχο της τουρκικής οικονομίας.

Χρόνος έναρξης εφαρμογής της συνθήκης καθορίστηκε η ημερομηνία κατάθεσης της επικύρωσής της από τη Μ. Βρετανία, τη Γαλλία, και την Τουρκία.

Μαζί με τη Συνθήκη Ειρήνης υπογράφηκαν και οι συμπληρωματικές συνθήκες: Η «Συνθήκη περί Δυτικής Θράκης»: υπογράφηκε από την Ελλάδα και τις τρεις Μεγάλες Δυνάμεις και αφορούσε την παραχώρηση στην Ελλάδα της Δ. Θράκης η οποία είχε αποσπαστεί από τη Βουλγαρία με τη Συνθήκη του Νείγυ (27/11/1919) και είχε προσφερθεί στους συμμάχους. Η «Συνθήκη περί Δωδεκανήσου»: υπογράφηκε από την Ελλάδα και την Ιταλία και αφορούσε την παραχώρηση της Δωδεκανήσου στην Ελλάδα, εκτός από τη Ρόδο, η οποία θα παρέμενε στην κυριαρχία της Ιταλίας.

Η Ιταλία δεσμευόταν να παραχωρήσει στη Ρόδο ευρεία τοπική αυτονομία και μετά από 15 χρόνια θα επιτρεπόταν στους κατοίκους της να αποφανθούν για την τύχη τους με δημοψήφισμα, το οποίο θα ακολουθούσε. Η «Συνθήκη περί προστασίας των εθνικών μειονοτήτων στην Ελλάδα»: υπογράφηκε από την Ελλάδα και τις τρεις Μεγάλες Δυνάμεις και αφορούσε την προστασία των εθνικών μειονοτήτων στην Ελλάδα και την παραχώρηση από την τελευταία στις βλάχικες κοινότητες της Πίνδου τοπικής αυτονομίας, σχετικής με θρησκευτικά και σχολικά ζητήματα, όπως επίσης και την αναγνώριση και τη διατήρηση των δικαιωμάτων των μη ελληνικών μοναστηριακών κοινοτήτων του Αγ. Όρους. Η «Συνθήκη περί ειδικών δικαιωμάτων επαγρυπνήσεως και ελέγχου»: υπογράφηκε από την Ελλάδα και τις τέσσερις Δυνάμεις (Μ. Βρετανία, Γαλλία, Ιταλία και Ιαπωνία) και περιέλαβε την παραίτηση της Μ. Βρετανίας και της Γαλλίας από τα ειδικά δικαιώματά τους επαγρύπνησης και ελέγχου στην Ελλάδα, τα οποία τους παρέχονταν από τις Συνθήκες του Λονδίνου (7/5/1832, 14/11/1863 και 29/3/1864). Επίσης, περιέλαβε και την παραίτησή τους από τις σχετικές με τον έλεγχο της θρησκευτικής ελευθερίας διατάξεις του Πρωτοκόλλου 3 του Λονδίνου της 3ης Φεβρουαρίου 1883. Διευκρινίζεται ότι οι θρησκευτικές ελευθερίες διασφαλιζόνταν με την εγγύηση της ΚτΕ. Η «Σύμβαση περί ζωνών επιρροής στην Τουρκία»: υπογράφηκε από τη Μ. Βρετανία, τη Γαλλία και την Ιταλία και αφορούσε τις ζώνες επιρροής στην Τουρκία της Γαλλίας και της Ιταλίας. Συγκεκριμένα, η Κιλικία περιλαμβανόταν στη ζώνη γαλλικής επιρροής και οι περιοχές Αττάλειας και Ικονίου στην ιταλική ζώνη.

Η Συνθήκη των Σεβρών προκάλεσε έκρηξη στον κοσμοπολιτισμό της ελληνικής αστικής τάξης που κοίταζε πλέον το χάρτη κι έβλεπε μπροστά της ν' απλώνεται μια τεράστια αγορά. Τα αισθήματά της αυτά επιχείρησε να τα μεταλαμπαδεύσει στην ψυχή του λαού καλλιεργώντας έναν ακράτητο εθνικισμό. Η συνθήκη όμως αυτή προκάλεσε βάνουσα το εθνικό - πατριωτικό συναίσθημα του τουρκικού λαού. Η κυβέρνηση του Σουλτάνου έπαψε πλέον γι' αυτόν να έχει την παραμικρή αξία ενώ αντίθετα στα μάτια τους εξυπνωτόταν στο μέγιστο βαθμό η ένοπλη εθνική αντίσταση. Αλλά και στις ευρωπαϊκές χώρες, η Συνθήκη των Σεβρών - που χαρακτηρίστηκε μάταιη γιατί καμία χώρα δεν την επικύρωσε και δεν ενδιαφέρθηκε να την εφαρμόσει - συνάντησε θύελλα αντιδράσεων ενώ την επομένη της υπογραφής της άρχισε η συζήτηση για την αναθεώρησή της¹³.

Μια συνθήκη - όργανο καταστροφής για την Ελλάδα

Η Συνθήκη των Σεβρών χαρακτηρίστηκε - όπως αναφέραμε στην αρχή - από τον Ελευθέριο Βενιζέλο και τους οπαδούς του μεγάλη εθνική επιτυχία. Η ζωή όμως πολύ γρήγορα απέδειξε το ακριβώς αντίθετο. Χαρακτηρίζοντας την κατάσταση που δημιουργούσε η συνθήκη, ο Σπ. Μαρκεζίνης γράφει¹⁴: «Αυτό περίπου ήτο το καθεστώς των Συνθηκών εις το οποίο κατέληξαν οι μεγάλοι νικηταί του Α' Παγκοσμίου Πολέμου. Πολύ ολίγον ρεαλιστικόν, ουχί σπανίως άδικον, συχνά θεωρητικόν και ως εκ τούτου ετοιμόρροπον».

Τώρα πια, δεν υπάρχει κανείς νοήμων που να μην αναγνωρίζει ότι η εν λόγω συνθήκη ήταν συνυφασμένη με τον καιροσκοπισμό και τα εκάστοτε συμφέροντα των ιμπεριαλιστικών δυνάμεων της ANTANT. Γράφει για παράδειγμα ο Κ. Σβολόπουλος, καθηγητής του Πανεπιστημίου Αθηνών και διευθυντής του Ιδρύματος «Κωνσταντίνος Καραμανλής»: «Η συνθήκη των Σεβρών συνυφάνθηκε, ως ένα βαθμό, στη γενική σύλληψη και την ειδικότερη διατύπωσή της με τις αποικιακές βλέψεις και τις ιμπεριαλιστικές τάσεις των μεγάλων δυνάμεων. Και οι τελευταίες αυτές ήταν πάντοτε συναρτημένες με ενδογενείς αντιθέσεις και ανταγωνισμούς, ικανούς άλλοτε να ευνοήσουν και άλλοτε να παραβλάψουν τα εθνικά συμφέροντα της Ελλάδας»¹⁵.

Περισσότερο σαφής και κατηγορηματικός για την αξία της συνθήκης είναι ο πρέσβης Κ. Σακελλαρόπουλος ο οποίος αναφέρει¹⁶: «Η συνθήκη των Σεβρών - εις το μέρος της ιδίως που ενδιέφερε την Ελλάδα - προήλθε από σύγκρουσιν επιρροών και επιδιώξεων, τας οποίας δεν κατόρθωσε να συμβιάση. Και μόνον συρροή πραγματικώς εκπληκτική περιστάσεων, φαινομενικώς ευνοϊκών διά τας λύσεις που περιέλαβον αι διατάξεις της, έκαμε προς στιγμὴν δυνατή την υπογραφή της... Ολοι αυτοί οι φαινομενικώς ευνοϊκοί διά την ελληνικήν υπόθεσιν συντελεσταί έκαμον δυνατήν την υπογραφήν μιας συνθήκης, η οποία έμελλε τελικώς να αποβή όργανον καταστροφής. Η Συνθήκη των Σεβρών δεν υπήρξε πράγματι, διά την Ελλάδα, παρά μία από τας απροσδοκώτους εκείνας εντυπωσιακάς αλλ' επιφανειακάς και διά τούτο εφημέρους επιτυχίας, τας οποίας - εις την ζωὴν των εθνών όπως και των ατόμων - αι πικρότεροι απογοητεύσεις ακολουθούν».

Θα μπορούσε ίσως να πει κανείς ότι οι μεταγενέστεροι της συνθήκης επικριτές της βασιζονται στην ύστερη γνώση και για το λόγο αυτό διατυπώνουν τόση αυστηρότητα στις κρίσεις τους. Όμως η ιστορία διδάσκει και τα διδάγματά της δεν μπορεί κανείς να τα παραβλέπει. Της Συνθήκης των Σεβρών ακολούθησε η μικρασιατική καταστροφή για το μέγεθος της οποίας ενδεικτικά αναφέρουμε τα εξής στοιχεία: Κατά τη διάρκεια του Α΄ Παγκοσμίου ιμπεριαλιστικού πολέμου υπολογίζεται ότι εξοντώθηκαν περί τις 300.000 Έλληνες της Μικράς Ασίας. Στη διάρκεια της ελληνικής επέμβασης στη Μικρά Ασία υπολογίζεται ότι από το στρατό του Κεμάλ βρήκαν το θάνατο περί τις 100.000 Μικρασιάτες. Το σύνολο δε των προσφύγων που βρήκαν καταφύγιο στην Ελλάδα μετά την καταστροφή στρογγυλοποιείται σε 1.500.000, αριθμός που αντιπροσώπευε το @@@@ του πληθυσμού της Ελλάδας εκείνη την εποχή¹⁷.

Στα παραπάνω στοιχεία αξιοσημείωτο είναι και τούτο: Την ώρα δε που το ελληνικό μέτωπο κατέρρεε και ο κεμαλικός στρατός ήταν απασχολημένος με την εκδίωξη και τη σφαγή των Ελλήνων, οι Εγγλέζοι ανενόχλητοι, τον Οκτώβρη του 1922, καταλάμβαναν τη Μοσούλη κι έθεταν υπό τον έλεγχό τους τα πετρέλαια της περιοχής. Ταυτόχρονα, οι Ηνωμένες Πολιτείες αναλάμβαναν την προστασία του κεμαλικού καθεστώτος και σε ανταμοιβή, πριν ακόμη υπογραφεί η συνθήκη της Λοζάνης «η Τουρκική Εθνοσυνέλευσις είχε εγκρίνει σύμβασιν διά της οποίας παρεχωρείτο εις αμερικανικόν όμιλον καφαλαιούχων το προνόμιον της κατασκευής σιδηροδρομικών γραμμών, κατασκευής λιμένων και ανοικοδομήσεως τουρκικών πόλεων»¹⁸.

Αυτήν την τραγωδία έφερε η Συνθήκη των Σεβρών για την Ελλάδα. Μια συνθήκη, που θα ήταν φέμα αν λέγαμε πως με την υπογραφή της είχε μόνο οπαδούς. Είχε και αντιπάλους που μέσα στη γενικότερη μέθη της εθνικιστικής υστερίας δεν δίστασαν να πάνε αντίθετα στο ρεύμα και να αποκαλύψουν στον ελληνικό λαό τον βαθύ ταξικό της χαρακτήρα.

Στις 30 Ιούλη του 1920 ο αστικός Τύπος στα πρωτοσέλιδά του πανηγύριζε για τη μεγάλη επιτυχία.

Αντίθετα, ο «ΡΙζοσπάστης» με πρωτοσέλιδο κύριο άρθρο του, υπό τον τίτλο «Δεν είναι ειρήνη των λαών», υπογραμμένο από τον τότε διευθυντή του Γιάννη Πετσόπουλο, έγραφε: «Κανονιές και κωδωνοκρουσίες ανήγγειλαν χθες την υπογραφήν της ειρήνης με την Τουρκίαν, η οποία ήλθε να συμπληρώση το έργον της ειρήνης των Βερσαλλιών και να κατακυρώση οριστικώς (;) εις τους νικητάς την εκ του πολέμου λείαν. Η αστική Ευρώπη, και μαζί της αι αστικάί τάξεις της χώρας μας δικαίως πανηγυρίζουν. Ο απολογισμός του πολέμου υπήρξε δι' αυτάς πλούσιος εις καρπούς... Περισσότερον από τους λαούς κάθε άλλης χώρας, οι λαοί της βαλκανικής υπέστησαν τα δεινά του πολέμου. Επί οκτώ χρόνια ο Έλλην χωρικός, ο Έλλην εργάτης, ο Έλλην μικροϋπάλληλος και μικροεπαγγελματίας δεν ε γνώρισεν ανάπαυσιν. Σερνόμενος από το ένα πολεμικόν μέτωπον εις το άλλο, θα γυρίσει τώρα εις το σπίτι του για να περισυλλέξει τα ναυάγια της κατεστραμμένης του ζωής, για να ριφθή και πάλιν εις τον αγριον αγώνα για το ψωμί. Όχι, δεν είναι δυνατόν να είναι η ειρήνη που επόθησε, η ειρήνη που ωνειρεύθη και για την οποία επίστευσε κάποτε ότι επολέμα, αυτή που έρχεται να καθιερώση και να συνεχίση την βίαν και την εκμετάλλευσιν, αυτή που έρχεται να διαιωνίση την σημερινή του δυστυχίαν, αυτή που έρχεται να στερεώση και πάλιν την κυριαρχίαν των τυράννων του»¹⁹.

Η στάση αυτή του «Ριζοσπάστη» πληρώθηκε ακριβά. Την ημέρα που η εφημερίδα του Κόμματος διατύπωνε ένα τέτοιο κατηγορώ για την συνθήκη των Σεβρών, δύο απότακτοι αξιωματικοί αποπειράθηκαν να δολοφονήσουν τον Ελευθέριο Βενιζέλο στο Σιδηροδρομικό σταθμό της Λυών, όπου εκείνος περίμενε το τρένο για να επιστρέψει στην Ελλάδα. «Όταν την ίδια μέρα - γράφει ο Γιάννης Κορδάτος²⁰ - μαθεύτηκε στην Αθήνα η δολοφονική απόπειρα, από τη μια μεριά η αστυνομία έπιασε πολλά στελέχη της αντιβενιζελικής παράταξης (αξιωματικούς, πολιτικούς, δημοσιογράφους κ.λπ.) και τους φυλάκισε και από την άλλη θερμάιμοι βενιζελικοί οργάνωσαν οχλοκρατικές διαδηλώσεις και επιδρομές στα γραφεία των αντιβενιζελικών εφημερίδων. Μέσα σε 2- 3 ώρες καταστράφηκαν τα γραφεία και πιεστήρια όλων των αντιβενιζελικών εφημερίδων καθώς και τα γραφεία του "Ριζοσπάστη" που ήταν στην οδό Πειραιώς 24». Ασφαλώς ο «Ριζοσπάστης» δεν μπορούσε να χρεωθεί ότι αποτελεί μέρος των ενδοαστικών αντιθέσεων της εποχής, ούτε οι κομμουνιστές μπορούσαν να κατηγορηθούν ως δυνάμει ένοχοι της απόπειρας κατά του Βενιζέλου. Ο «Ριζοσπάστης» μπήκε στο στόχαστρο για τον ταξικό χαρακτήρα της πολιτικής που υπηρετούσε.

Παραπομπές:

1. Η δεύτερη ημερομηνία είναι με το νέο ημερολόγιο.
2. Εφημερίδα «ΕΜΠΡΟΣ» 30 Ιουλίου 1920.
3. Βλάσης Μ. Βλαγκόπουλος: «Συνθήκες Σταθμοί της Ιστορίας - Οδοιπορικό 146 χρόνων 1821 - 1967», Εκδόσεις «Σάκκουλα», σελ. 195.
4. Η Κομμουνιστική Διεθνής: «Μανιφέστα, θέσεις, αποφάσεις του 1ου Παγκοσμίου Συνεδρίου», εκδόσεις «Σοσιαλισμός», Αθήνα 1977, σελ. 88.
5. Karl von Clausewitz: «Περί του πολέμου», εκδόσεις «Βάνιας», Θεσσαλονίκη 1989, σελ. 53.
6. Β. Ι. Λένιν, στο ίδιο, σελ. 226.
7. Ν. Ψυρούκη: «Δεύτερος παγκόσμιος πόλεμος», εκδόσεις «Επικαιρότητα», σελ. 55 - 56.
8. Β. Ι. ΛΕΝΙΝ:, «Απαντα», τόμος 41, σελ. 353.
9. Ν. Ψυρούκη: «Η Μικρασιατική Καταστροφή», εκδόσεις «Επικαιρότητα», σελ. 108 - 109. Οφείλουμε να σημειώσουμε ότι τον επόμενο χρόνο (1919) με την εισβολή στην Ουκρανία - που κατέληξε σε αποτυχία - η ANTANT επιχειρήσε να πνίξει την μπολσεβίκικη επανάσταση και να βάλει στο χέρι τις πλουτοπαραγωγικές πηγές της Σοβιετικής Ρωσίας.
10. Κ. Σακελλαρόπουλος: «Η Σκιά της Δύσεως», Αθήναι 1961, σελ. 56.
11. Βλάσης Μ. Βλαγκόπουλος: «Συνθήκες Σταθμοί της Ιστορίας - Οδοιπορικό 146 χρόνων 1821 - 1967», Εκδόσεις «Σάκκουλα», σελ. 250 - 257 και Χαράλ. Γ. Νικολάου: «Διεθνείς πολιτικές και στρατιωτικές συνθήκες - συμφωνίες και συμβάσεις», εκδόσεις «Ι. Φλώρος», σελ. 519 - 580.
12. Η Ελλάδα αναλάμβανε την ευθύνη διοίκησης των εδαφών αυτών, με την υποχρέωση σύγκλησης μιας μορφής τοπικής βουλής, στην οποία θα έπαιρναν μέρος οι διάφορες εθνικότητες της περιοχής. Η τοπική αυτή βουλή θα είχε, μετά από πέντε χρόνια το δικαίωμα να ζητήσει την οριστική προσάρτηση της περιοχής στην Ελλάδα από την Κ.τ.Ε. Στην Ελλάδα, επίσης, δινόταν το δικαίωμα διατήρησης στην περιοχή των αναγκαίων στρατιωτικών δυνάμεων για την τήρηση της τάξης.
13. «Ιστορία Ελληνικού Έθνους», «Εκδοτική Αθηνών», τόμος ΙΕ', σελ. 142.
14. Σπ. Β. Μαρκεζίνη: «Πολιτική Ιστορία της Νεωτέρας Ελλάδος», Εκδόσεις ΠΑΠΥΡΟΣ, τόμος 3ος, σελ. 275.
15. Κωνσταντίνου Σβολόπουλου: «Η Ελληνική Εξωτερική Πολιτική 1900 - 1945», εκδόσεις ΕΣΤΙΑ, σελ. 156.
16. Κ. Σακελλαρόπουλος: «Η Σκιά της Δύσεως», Αθήναι 1961, σελ. 144 - 145.
17. «Ιστορία του Ελληνικού Έθνους», «Εκδοτική Αθηνών», τόμος ΙΕ', σελ. 246 - 247.
18. Γρ. Δαφνή: «Η Ελλάς μεταξύ δύο πολέμων», εκδόσεις «Ικαρος» 1955, τόμος Α', σελ. 43.
19. «Ριζοσπάστης» 30/7/1920.
20. Γιάννη Κορδάτου: «Μεγάλη Ιστορία της Ελλάδας», εκδόσεις 2οός Αιώνας, τόμος XIII, σελ. 541.

Αναδημοσίευση ΕΝΘΕΤΗΣ ΕΚΔΟΣΗΣ του ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗ (Κυριακή, 12 Αυγούστου 2007)